

Motion till riksdagen

1987/88:L214

av Bengt Silfverstrand m. fl. (s)

om översyn av lagstiftningen om stiftelser

Stiftelser är en anonym och komplex storhet i svensk ekonomi. Uppfattningarna om hur många stiftelser det finns i Sverige eller hur stora värden de förfogar över varierar kraftigt. Att det rör sig om mångmiljardbe-
lopp torde stå utom allt tvivel. Insynen i stiftelser är begränsad eller i många fall helt obefintlig. Den otidsenliga stiftelselagstiftningen är i behov av en omfattande och skyndsam reformering.

Enligt senast tillgängliga uppgifter finns det i dag ca 50 000 stiftelser i Sverige med en samlad förmögenhet av ca 70 miljarder kronor. Det saknas fortfarande en mera ingående civilrättslig lagstiftning för stiftelser. Sådana kan tjäna många olika ändamål. Beskattningsreglerna varierar liksom möj-
ligheterna till insyn.

För s. k. allmännyttiga stiftelser gäller skattefrihet om man använder minst 80 % av avkastningen under en femårsperiod till allmännyttiga ändamål eller som det heter "högt behjärtansvärt syfte". Tolkningen av vad som är allmännyttigt och behjärtansvärt är dock långt ifrån enhetlig. Det kan röra sig om vetenskaplig forskning, utbildning till fattiga men begåvade ynglingar från Gotland eller Stiftelsen Fattiga ädlingars (Pauvres Honteaux) rätt till underskottsavdrag.

En snabbt växande grupp är vinstandelsstiftelserna. Deras tillgångar kommer helt naturligt att placeras i aktier i det egna företaget. Detta stärker företagsledningens ställning gentemot ägarna. De anställdas inflytande blir däremot obefintligt.

Vissa typer av stiftelser, t. ex. pensions- och personalstiftelser står formellt under länsstyrelsens tillsyn, men för dessa stiftelser föreligger enligt gjorda iakttagelser ett stort skattesvinn. Stiftelser anses från samhällets sida var en mindre lämplig form för bedrivande av näringsverksamhet, åtminstone i privat regi. För sådan verksamhet föredras aktiebolag och andra bolagsformer. I verkligheten bedriver emellertid ett stort antal stiftelser en omfattande näringsverksamhet under täckmantel av ideella syften.

Affärsbankerna spelar en central och växande roll när det gäller kontrollen över det institutionella ägarkapitalet. De större stiftelsernas, kassornas och fondernas aktieinnehav utgör en betydande del av det samlade börsvärdet och ca 40 % av dessa innehav har nära anknytning till affärsbankerna. En närmare granskning av dessa siffror tyder på en betydande maktkoncentration. Det handlar i själva verket bara om två eller om man så vill tre block, dels Wallenberg/SE-bankgruppen, dels Handelsbankgruppen.

Genom ett skickligt utnyttjande av tekniken med stiftelser kringgår Svenska Handelsbanken röstbegränsningsreglerna och kommer i vissa fall

långt över den gräns på 5 % som annars gäller för försäkringsbolag och liknande.

Den otidsenliga lagstiftningen kan också illustreras med ett exempel från nordvästra Skåne. Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen, en avläggare till Krapperups fideikommiss med anor från 1700-talet, verkar formellt som en ideell stiftelse. Enligt stadgarna som godkänts av Kungl. Maj:t 1967 har stiftelsen till ändamål: att främja barns och ungdoms vård och uppfostran, att lämna understöd åt behövande ålderstigna, sjuka och lytta, att främja vetenskaplig forskning.

I stadgarnas 16 § heter det bl. a.: "det skall vara stiftelsen angeläget att behålla ett gott förhållande till alla anställda och arrendatorer — — förhålla sig som en fader för sina barn och som en kristen för sin nästa".

Stiftelsens styrelse består av en professor, en greve, en friherre, en bankjurist och en herr, den senare son till en friherre. Ingen företrädare för de anställda eller arrendatorerna återfinns i styrelsen. Utdelningen till "behövande" respektive vetenskapliga ändamål har varierat högst betydligt och givetvis anpassats till syftet att åstadkomma skattefrihet. I praktiken ägnar sig denna stiftelse så gott som helt åt de areella näringarna jordbruk och skogsbruk. Man har också engagerat sig i en omfattande exploatering av stora markområden. Exemplet Krapperupsstiftelsen visar också att begreppet vetenskaplig forskning är mycket tänjbart. För något år sedan utdelades sålunda ett stipendium till en person som varit verksam vid Lunds universitet men därefter inträtt i tjänst hos länsstyrelsen, där vederbörande bl. a. handlagt ett ur naturvårdssynpunkt synnerligen kontroversiellt projekt med Krapperupsstiftelsen som en av huvudparterna.

Det framstår som helt uppenbart att dagens lagstiftning för stiftelser är otidsenlig och inrymmer stora orättvisor inte minst ut skattesynpunkt. Det är orimligt att acceptera denna typ av skattefrälsen som tillåtits växa i makt och ekonomisk styrka också under de år då landets löntagare fått göra stora uppoffringar för att bidra till saneringen av landets ekonomi.

Sedan 1975 års stiftelseutredning avvecklades 1983 utan att ha redovisat några konkreta ställningstaganden har en promemoria "Förslag till lag om stiftelser" utarbetats inom justitedepartementet. Förslaget innehåller en civilrättslig reglering samt bestämmelser om förstärkning och effektivisering av samhällets kontroll över stiftelseväsendet.

Såväl lagutskottet som skatteutskottet har vid flera tillfällen uttalat sig om behovet av ett påskyndande av arbetet med en civilrättslig och skatterättslig reglering av stiftelseväsendet.

Mot bakgrund av att detta viktiga arbete blivit så långt utdraget i tiden och nya metoder att utnyttja stiftelserna som objekt för skatteundandragande ständigt utvecklas finns det anledning att riksdagen nu begär att förslag om heltäckande civilrättslig och skatterättslig lagstiftning av stiftelseinstitutet utan ytterligare dröjsmål framlägges för riksdagen.

Hemställan

Mot. 1987/88
L214

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en heltäckande översyn av den civilrättsliga regleringen av stiftelseinstitutet,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en reformering av skattereglerna för stiftelser¹].

Stockholm den 26 januari 1988

Bengt Silfverstrand (s)

Hans Petersson (s)
i Helsingborg

Bo Nilsson (s)